

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ILEA, ANCA-DOMNICA

O veche oboseală de soi mare / Anca-Domnica Ilea. - Pitești :

Paralela 45, 2018

Conține bibliografie

ISBN 978-973-47-2845-9

821.135.1

ANCA-DOMNICA ILEA

○ VECHЕ OBOSEALĂ DE SOI MARE

Cuprins

<i>Le tentazioni di San Dinobis</i> – Analiză (să-i zicem) naratologică a patru povestiri de Dino Buzzati.....	5
<i>Todas las faltas la falta</i> – Cum (nu) devii ceea ce ești, după Julio Cortázar.....	29
„ <i>Une vieille fatigue de la grande espèce</i> “ – Ficțiune și dicțiune la Isidore Ducasse, alias le Comte de Lautréamont –	51
„O veche oboseală de soi mare“ – Isidore Ducasse, le Comte de Lautréamont, și Dino Buzzati, povestitorul – 1. Nedorita devenire.....	77
„O veche oboseală de soi mare“ – Isidore Ducasse, le Comte de Lautréamont, și Dino Buzzati, povestitorul – 2. Coborârea spre alte regnuri.....	91
„O veche oboseală de soi mare“ – Isidore Ducasse, le Comte de Lautréamont, și Dino Buzzati, povestitorul – 3. Medalia cu două fețe.....	107
„O veche oboseală de soi mare“ – Isidore Ducasse, le Comte de Lautréamont, și Dino Buzzati, povestitorul – 4. Fatalitatea cercului.....	122
Doi scriitori într-un titlu – Dino Buzzati și Julio Cortázar: <i>Bestiario</i>	139

Le tentazioni di San Dinobis – Analiză (să-i zicem) naratologică a patru povestiri de Dino Buzzati –

Într-a sa Introducere la ediția *Il meglio dei racconti di Dino Buzzati* (1989), Federico Roncoroni ne reamintește cum acesta, la sfârșitul anilor '50, a declarat (într-un interviu) că „povestirea“ (*il racconto*) era „forma lui preferată de expresie“; și cum, somat să se explice, a definit-o ca pe „o structură scurtă și sprintenă“: „Scurtă fiind, nu-i lasă vreme cititorului să se plictisească, chiar atunci când e proastă, adică neizbutită“. Dincolo de partea de cochetărie și de (auto)ironie din aceste afirmații, rămâne limpede că (în ciuda a cinci romane – printre care *Deșertul Tătarilor* sare de departe în ochi, ca un ofițer după epoleți, a câtorva bucăți teatrale, a unei activități uriașe de ziarist ș.a.m.d.) prozatorul parcă s-ar fi antrenat toată viața să alerge după *năluca* „sprintenă“ a propriei sale concepții despre povestire: ca Don Juan-ul lui Edmond Rostand, ocupat să le cucerească pe cele O Mie Trei, în vreme ce o Necunoscută îndrăgostită priveghea fără odihnă pe undeva... Atâta doar că lacrimile vărsate de toate „ibovnicele părăsite“ ale povestitorului italian ar fi pârlit palmele Satanei – fiind *numai* lacrimi *adevărate!* Și nimic mai firesc decât să ne frapeze *asemănarea* tainică dintre sus-pomenitele, atunci când

se lasă dezbrăcate: fiecare bărbat se va opri mereu, irezistibil, la același gen de femei, *unitatea în varietate*. Pe de altă parte, un scriitor nu va rămâne niciodată în pană de „acea putere de-a începe care-i este opriță filosofului“ (cum ar spune Élisabeth de Fontenay), scutindu-l (pe scriitor) de eterna *repetare*...

La început era prințul, „plecat să explorez regatul tatălui meu“, pe când „abia de împlinisem 30 de ani“: e vorba (desigur) despre „Cei șapte soli“, cea dintâi povestire din volumul de debut, omonim (*I sette messaggeri*). Vârsta asta nu-i musai aleasă după pilda lui Hristos, deja clasică, și nici măcar după cea a lui Zarathustra. De ce n-am lua ideea cea mai „simplă“ – cum ar fi preferat, probabil, însuși Dino Buzzati –, reamintind că la apariția (în 1942) a volumului autorul avea 36 de primăveri? Alegerea povestirii la persoana *întâi* se explică poate și ea mai lesne așa, ca un demers *autoficțional mascat*.

Prințul pornește deci în ceea ce tradiția ne-a deprins să numim *une quête*. Clișeul, însă, nu ține multă vreme... Unde-i descrierea ținuturilor pe care, logic, ar trebui să le străbată? Dar cea a oamenilor care ar trebui să-i iasă în cale? Afară de câțiva termeni mai mult decât *generici* – „norii, cerul, văzduhul, vânturile, păsările“; „câțiva pribegi întâlniți prin câmpii“; „pajiștile, codrii și pustiurile“; cel mult vreo „vale pustie“ ori „munții cei nestrăbătuți“ –, vom da doar de o singură lămurire, și aceea lămurindu-ne buștean: „[...] n-am întâlnit decât la oameni noi și sate noi și provincii noi, și pretutindeni numai oameni agrându-mă pe limba mea și zicându-mi că sunt supuși de-ai mei“. Ceva pare putred în toată tărășenia, sfârșind prin a vâri în noi *îndoiala*: nu cumva, ferm convins că „înaintează mereu spre miazăzi“, nefericitul nu contenise, de fapt, să *gonească pe loc*?

El însuși, de altminteri (deși pare a drumeți cu ochelari de cal), va căuta să-și explice acea curioasă uniformitate: „Uneori mă bate gândul că busola geografului meu a luat-o razna și că [...] nu facem decât să ne dăm singuri roată [...]“. Chiar dacă, până la urmă, va atinge cu un deget adevărul – „Din ce în ce mai des mă muncește însă gândul că granițele cu pricina nici nu există“ –, va continua totuși să-i *amâne* cumplita implicații: ca Oedip când începe să priceapă că, fugind din Corint ca să-și dejoace destinul, nu făcuse decât să-i alerge și mai abitir *în întâmpinare!*

Dar *tovarășii* lui de drum ce hram poartă? Nu-s nici niscaiva viteji, nici niscaiva înțelepți, ci șapte ipochimeni a căror indestructibilitate fizică și morală – „Niciunul dintr-înșii [...] n-a căzut vreodată bolnav, nici nu s-a lăsat prins de tâlhari și niciunul nu și-a omorât sub el calul“ –, dar și *supunere* absolută n-are *nimic omenesc*... Cum să nu te gândești la niște *golemi*, mai ales aflând că prințul le *rânduise* „nume noi, în ordine alfabetică“? Și la ce alta slujește un golem decât la întruparea fantasmelor stăpânului? Cât despre „călăreții“ din escortă, ei sunt niște *spectre* sadea, pregătite să capete, într-o bună zi, rangul de *păzitoare la mormântul* în care se va fi preschimbat cortul prințului...

În fine, unde sunt faimoasele *încercări* pe care orice erou plecat într-o călătorie *inițiativă* trebuie negreșit să le înfrunte? Nici țipenie nu i se va pune vreodată în cale și niciun accident de teren nu pare să constituie o stavilă vrednică de acest nume. Doar dacă nu cumva – și toate indiciile, pare-se, într-acolo duc – peisajul ăsta (construit într-o alternanță *orizontal/vertical*, aidoma unui *labirint*) n-ar fi alta decât *proiecția lumii lăuntrice* a noului, năstrușnicului Ahasverus... Cu alte cuvinte, pășind

pragul casei sale, prințul va fi șters limitele *Eului*, lărgit spre ceea ce Alexandru Vona numește în *Ferestrele zidite* „celălalt exterior“! În cazul ăsta, e foarte cu puțință ca singura-i încercare adevărată (și deci *anterioară* călătoriei) să fi stat în *alegere* dintre a pleca ori a rămâne, iar singurul obstacol adevărat, singurul adevărat dușman, să-și fie el însuși... Căci, la urma urmei, motorul acestei isprăvi fantomatice nu-i nici *gloria*, nici *iubirea*, nici măcar simplul dor de *aventură*, ci o anume „nerăbdare“, pe care singur și-o va califica drept „nesăbuiță“ (Blanchot n-o înfiera, oare, după Kafka, precum „păcatul cel mai grav“?). E vorba despre neliniștea *faustică* a unei tinereți tânjind să dureze o veșnicie. Prințul nu era grăbit să-și lase atât cetatea de baștină, cât *tatăl* (adică oglinda propriului său viitor de *muritor*...). Punând tot mai mult și mai mult *spațiu-timp* între sine și trecut, el speră să zădărnicească *fatalitatea devenirii!*

De unde *recurența* înfrigurată (și de o precizie în contrast halucinant cu irealitatea itinerarului) a calculelor *cronologice* – de pildă: „opt ani șase luni și cincisprezece zile în cap de drum neîntrerupt“ –, mai ales întru recensământul perindărilor celor șapte olăcari. De la: „Pricepui iute că ajungea să înmulțesc cu cinci zilele deja scurse pentru a cunoaște data înapoierii fiecărui sol“; trecând prin: „După cincizeci de zile de drum, [...] trebuia de-acuma să aștept douăzeci și cinci de zile [...]“; prin: „Când fusei în cea de-a șasea lună a călătoriei mele [...] răstimpul [...] crescui până la patru luni încheiate“; și prin: „Se scurseseră patru ani [...]. Douăzeci de luni încheiate [...] despărțeau de-acuma înapoierile succesive ale solilor“, se ajunge la: „Au trecut, însă, deja opt ani și jumătate. [...] Am făcut socoteala [...] că [...] pe Domenico n-o să-l mai pot revedea decât după treizeci și patru

de ani“. Toate astea presărate cu opriri (regulate, dar scurte și ca pripite în text, aidoma popasurilor prințului): „pe zi ce trece mă îndepărtez tot mai mult de oraș“; „pe măsură ce trecea timpul“; „a doua zi pe înserat“; „ne înălțam tabăra pentru noapte“; „Cum ne îndepărtam tot mai mult de capitală [...]“; „Mergeam necurmat“; „a doua zi dimineața“; „Astă-seară, tocmai cinam singur în cort, când [...]“... Aduce cu *gâfâiala* unui ins hăituit, mânat de energia disperării: „Înainte, tot înainte!“; „Îmi îmboldeam oamenii să înainteze fără răgaz [...]“.

Și tocmai aici e buba... Tot umblând după clipa încremenită, *æternitas* (faimoasele „granițe ale regatului“), prințul neconținut și-a ars clipa *prezentă*, în loc s-o trăiască, picând astfel în cea mai rea *sempiternitas*, cea a *autismului*: „mă simțeam un străin“. Nu doar fiindcă „veștile care-mi parvin se răresc din ce în ce“... La începutul călătoriei, ținuse el, ce-i drept, să păstreze contactul – „avusei cu precădere grijă să prevăd un mijloc de-a comunica“; „ca să asigur o comunicare fără întreruperi“ –, dar n-a întârziat să bage de seamă că „zvонul orașului meu slăbea [...] din ce în ce“; că solii „îmi înmânau scrisori de tot mototolite“; ba, încă și mai rău: „Capitala, sălașul, tatăl meu se îndepărtaseră în chip ciudat, aproape că nici nu le mai credeam aievea“. Tot așa până în punctul culminant, unde olăcarii „îmi aduceau stranii misive îngălbenite de vreme, în care dădeam de nume uitate, de întorsături de frază neobișnuite, de simțăminte pe care nu mai izbuteam a le pricepe“... Atitudinea inițială a prințului față de propria-i obârșie fusese paradoxală: deși, fugind de ea, tot privea în urmă, ca Orfeu, cu sinceră emoție, fie ea „cu gust de cenușă“ (ar zice Yves Panafieu). A aflat, însă, „că tatăl meu e mort, că de pe capul lui coroana a trecut pe cel

al fratelui meu mai mare“: ecou de secure, retezându-l definitiv de la rădăcină și repunând în mișcare roțițele Timpului, ce îl reînvață cu gustul *iremediabilului*. Iată de ce ultimul (și „zadarnicul“) său mesaj, încredințat lui Domenico, e doar un *adio* viitorului-trecutului său, în așteptarea răspunsului pe care-l va primi *postum*, purtător de „vești absurde dintr-o vreme de mult apusă“...

Și tocmai peste zăgazarile clipei (care se răzbună pentru cât fusese de neglijată) se va revărsa, în sfârșit, dimensiunea *umană* (în fond, cum spunea Erasmus, „iluzia, eroarea și ignoranța“ „înseamnă, pur și simplu, să fii om“): „încep să-mi simt oboseala“. Odată rupt farmecul, prințul redevine conștient de singuru-i bun concret, care (pe nesimțite) continuase să *decadă*: adică propriu-i trup. „Prea târziu“, pricepe că ființa și devenirea sunt *de nedespărțit*. Iar, dacă nici măcar nu-și mai deschide misivele, e fiindcă schimbarea *generației* (care acolo, în „preaîndepărtata cetate“, asigură *continuitatea*) echivalează pentru el însuși – *paricidul prin uitare* – cu o *sinucidere*. Prințul a atins culmea *rătăcirii* (în ambele sensuri). Forfota *sisifică* a solilor ținuse totul în suspans; dar de-acuma se vestește *coborâșul-revelația*: „Tot mai tare bag de seamă [...] că din zi în zi, pe măsură ce înaintez spre îndoielnicul sfârșit al acestei călătorii, o licărire nefirească se aprinde pe cer, o licărire cum n-am mai văzut niciodată, nici în vis [...]“. Iată-l pregătit pentru trecerea *prin oglindă*: „Pesemne voi călca peste granițe fără măcar să-mi dau seama, continuând să înaintez, neștiutor“. Iar dacă Timpul e doar o momeală, mai bine să alergi de bunăvoie la pierzanie („pentru liberul-arbitru al omului, singura cale de-a se impune este o moarte demnă“, reamintește Antonella Lagona Gion). Va

trebui ca „de-acum înainte Emilio, iar după el toți ceilalți“ „să plece în direcție opusă“, „dinaintea mea!“ „Nerăbdarea“ renaște sub forma „speranței“ (un cuvânt sunând bizar, ca să fim cinștiți, într-o asemenea împrejurare și, în general, în gura lui Dino Buzzati)...

„După tine tăcerea, o, Domenico [...]“. Totuși, cititorul – nutrinde iluzia că pe el momentul de grație al lecturii îl va feri de consecințele nefaste ale unei atari „elasticități temporale“ – riscă s-o găsească pe aceasta din urmă foarte avantajoasă ca trambulină pentru un „salt“ de vreo douăzeci de ani în viața și creația lui Buzzati, până în 1966, adușmecând urma aceluiși vânat... Și asta s-ar putea lăsa cu un: „Când Stefano Ròi împlini 12 ani, îi ceru în dar lui taică-său, căpitan de cursă lungă și stăpânul unei corăbii arătoase, să-l ia cu el la bord“. Cu „Colombre“ – încă o povestire dând numele unui întreg volum (*Il colombre*)! –, Dino Buzzati ne imbarcă (la fel de *ex-abrupto* și tot cu un reper precis de vârstă biologică) într-o nouă falsă relatare de aventuri, cum numai el le știe ticlui. De data asta, la persoana *a treia*, cu un „erou“ debutând mult mai de timpuriu. Fapt deloc întâmplător: ceea ce (lăsând deoparte orice *alegorie*) se contura în „Cei șapte soli“ ca un caz particular, ca o (de)zbatere *individuală*, capătă în „Colombre“ – prin mijlocirea *fabulei* – un fel de halou de generalitate *exemplară*. Pe când alegerea *pubertății* îngăduie propulsarea în prim-plan a obsesiei rămase la stadiul de aluzie în cea dintâi povestire: și anume spirala infernală a relațiilor *filiale*.

Totul începe cu una dintre frazele fals-inocente slujind lui Buzzati drept „anestezic“, ușurându-i deci cititorului îngurgitarea „cocteilului Molotov“ fără primejdia de-a da ortul popii... Când micul Stefano îi spune lui taică-său: „voi comanda nave

încă și mai mari și mai frumoase ca a tă“, e vorba doar aparent despre o banală afabulație copilărească și mai degrabă despre cea dintâi manifestare a unui instinct care nu-i doar ambiția de a-și *depăși* părintele, ci mai ales nevoia de-a se *dezice* de acesta (ca pentru a evita o catastrofă iminentă). Intuiție ce se va vădi întemeiată, deși autorul învăluie *ereditatea blestemului* într-o perfidă ambiguitate. Chemat de băiețandru ca să identifice „ceva“ „care se ivea când și când la suprafață“ „în urma navei“, tatăl e lovit de o groază sacră, recunoscând legendarul „colombre“: „un rechin înfricoșător și misterios, mai șiret ca omul“, ce „își alege o victimă“, apoi „n-o mai slăbește [...], până când nu izbutește s-o înfulece“... *Cum se face, însă, că a știut pe loc că-i chiar monstrul cu pricina?* Graba suspectă cu care precizează că: „eu, unul, încă nu-l văzusem niciodată, dar după descrierile pe care le-am auzit în atâtea rânduri [...]“ mai mult dă în vileag decât ascunde o deja *veche* intimitate cu zisul mister malefic! Degeaba adaugă tatăl, cu stângăcie, amănuntul că „nimeni altul nu l-a putut zări vreodată în afară de viitoarea victimă ori de cineva din același neam“, nu va mai drege efectul portretului în acvaforte pe care a apucat să i-l facă: „Botul ăla ca de bizon, gura cât o hrubă, tot deschizându-se și închizându-se spasmodic, colții ăia cumpliți...“. S-ar zice că așteptase dintotdeauna clipa aceea cu teamă, dar și cu nădejdea că întâia călătorie-test a feciorului, dovedindu-l *cruțat* de blestem, va pune capăt acesuia din urmă!

Dimpotrivă, drama declanșată în acea „zi splendidă, însoțită“, pe acea mare „calmă“ – Buzzati plasează toate *revelațiile incomplete* sub zodia unei lumini orbitoare, a unei acalmii mincinoase –, va pune capăt doar copilăriei lui Stefano, năruind

unicul *meterez* care-l mai păzise de „atracția abisului“, de acel *demon personal* prinzând, în fine, trup. Ca și prințul, fragedul pui de marinar *colonizează* exteriorul cu propriu-i lăuntru, schimbându-și astfel și vocația marinărească pe un destin de Olandez Zburător. Iar itinerarul „tainicei obsesii“ va descrie o curbă exponențială amintind de ștafetele-golemi. Înainte chiar să afle despre ce-i vorba, Stefano simțise că dihania aia – ce „se aținea mereu la aceeași depărtare“ – îl „fascina grozav“. Îndată ce taică-său l-a debarcat în pripă, s-a și apucat să scruteze fața mării, până ce desluși, mic cât un punct, „pe *al său* colombe înotând pe-ndelete în lung și-n lat“. Înapoiat în vacanță din orașul „așezat în inima ținutului, cale de mai multe sute de kilometri de țarm“ unde tot taică-său îl trimisese la studii, nefericitul ales merse fuguța „la capătul pontonului, pentru un soi de verificare“. Și, într-adevăr: „La două-trei sute de metri de chei, în largul mării, sinistrul animal înota pe-ndelete de colo-colo [...]“... Monstrul devine un *pândar pândit* de propria-i pradă la celălalt capăt la labirintului care-i desparte: deseori Stefano se deșteaptă „în miez de noapte“, cu conștiința că „hăt departe, peste munți, peste codri, peste câmpii, rechinul adăsta răbdător“, „cu îndărătnicia de nestrămutat a uneltelor destinului“!

Căci (după un alt truism, nu chiar de prisos, al Antonellei Lagona Gion) „dacă, dintre toate posibilitățile care i se oferă, omul le alege pe cele greșite, acestea îi vor determina în mod ireversibil existența“. (Un același gen de „miraj deopotrivă funest și fascinant“ îl atrăsese pe prinț spre o îndoielnică destinație!) Când Stefano – lăsând baltă „viața activă, îndestulată și tihnită“ pe care o ducea pe uscat – „se înapoie în orașul său de baștină și o vesti pe maică-sa că are de gând să se apuce de meseria lui

taică-său“, s-ar putea crede că-i o întoarcere la obârșie. (Da, din păcate, preluarea ștafetei însemnând aici perpetuarea *rătăcirii*. Și nu, din păcate, fiul neîntorcându-se decât ca să aibă mai abitur de unde pleca...) Alegerea e din nou subliniată de o menționare a vârstei: „Stefano abia de împlinise 22 de ani când [...]“. Altfel spus, perioada cea mai nebună, mai nesăbuită a tinereții și cea mai predispusă la nerăbdare (cu osebire când se nutrește din *disperare*): „acea goană smintită peste mări“ nu-i decât un nou mijloc de-a amâna *clipa adevărului*.

Și iată-ne reintrați pe făgașul deja trasat de prinț în „Cei șapte soli“... *Une quête* fără țintă într-un peisaj inexistent, unde singura referință concretă e ca și cum n-ar fi: „Abia acostase în vreun port, [...] că nerăbdarea îl și îmboldea să plece mai departe“. Un ritm *gâfâit*, jalonat de formule repetitive: „Și Stefano se puse pe navigat [...]“; „Bătea întruna mările, fără odihnă [...]“; „Navigatul, navigatul, numai la asta-i stătea gândul“; „Un imbold de nestăvilit îl atrăgea fără răgaz [...]“... O aceeași alienare: „lentă, progresivă deposedare de sine“ (*dixit* Y. Panafieu). O aceeași irosire fără leac a *clipei* – „Dar nici succesele, nici milioanele nu izbuteau să-i alunge din minte acea necurmată obsesie [...]“ –, însă și a propriei „dârzenii“, pe care și-ar fi putut-o cheltui mult mai cu folos. În fine, o aceeași senzație de alergare pe loc, cu toată proliferarea spațiului-timp (prin înșiruirea etapelor reușitei sale în meserie, până la *apogeul* vestind *începutul sfârșitului*)... Și cercul se va închide fără greș: în seara celei din urmă escale, pe când „măreața-i navă“ se odihnește la ancoră în portul unde venise pe lume, oboseala îl va răzbi la rândul-i, trupu-i neglijat și omenescu-i disprețuit își vor lua iar revanșa. Insul care, „din senin“, își dă seama „în ce

hal a putut îmbătrâni“, „ajuns în pragul morții“, se simte deopotrivă „cumplit de nefericit“.

Și pentru el, singurul „eroism“ cu puțință dinaintea dezastrelui rămâne să-i iasă în întâmpinare: într-o „luntre“, înarmat doar cu un „harpon“, Stefano se duce să-l înfrunte pe cel care, „zi-noapte, pe vreme bună ori pe furtună“, îl escortase „de la un capăt la altul al lumii“... Acum iese fără înconjur la iveală că sunt din *aceeași plămadă*: „Și el, pesemne, o fi tare bătrân și istovit“. Tot acum, în năstrușnica luptă cu *îngerul* Moby Dick, va căpăta adevăratu-i înțeles și blestemul părintesc! Învăluit de „umbrele nopții“ (simbolul prin excelență al misterului, al morții și/sau al damnării), dar scăldat, de data asta, și de razele blânde ale unui „corn de lună“ (vestitor al *revelației întregi*), vânturătorul mărilor va afla, prin viu grai, de la „dușmanul său de moarte“ că veritabila misiune a acestuia din urmă ar fi fost (dimpotrivă) să-l *fericească*... „Prea târziu“ (iarăși!) va pricepe că (făcându-i detestabili pe tați și paricizi pe fii) eroarea ereditară de-a nu vrea să-și asume condiția de *ființe în devenire* îi împiedică să merite vreodată „faimoasa Perlă a Mării, care îi dă purtătorului avere, putere, dragoste și pace sufletească“... „Ce păcat!“ Fără iubire nu există nici nădejde de mântuire: lui Stefano nu-i mai rămâne decât să dispară pentru totdeauna „în undele întunecate“, însoțindu-l pe al său „colombre“ în oglindă. Iar peste taina de neîndurat a eșecului său se va așterne tăcerea *anonimatului*: „Două luni mai târziu, [...] o luntrișoară eșuă pe un recif abrupt. [...] Înăuntru ședea un schelet albit, strângând între oscioarele degetelor o pietricică rotundă de prund“.

„Roberto Saggini, administratorul unei fabricuțe de hârtie, 46 de ani, cu părul grizonant, dar bărbat chipeș, își opri mașina